

Prof.Phdr. Michal Reiman DrSc
16200 Praha 6 - Petřiny,
Na Okraji 46

Vyjádření k rigorozní práci

paní Mgr. Kateřiny Šimové
**„Odrodilci, zrádci, vrazi v bílých pláštích: Obraz „Žida“
v propagandě pozdního stalinismu“.**

Rigorozní práce p. Mgr. Šimové navazuje na její diplomovou práci, kterou obhájila na IMS, a rozvíjí základní problémový přínos této práce, jimž je pokus o zhodnocení významu simeotiky pro metodu historikovy práce. Je to postup k cíli, který může obohatit historiografii moderních dějin Ruska. Oceňují, že autorka se nebála učinit toto téma obsahem své rigorozní práce a pokusila se pokročit tam, kde skončila, resp. neskončila v diplomové práci. Ve srovnání s diplomovou prací značně rozšířila interpretaci simeotiky, jejího obsahu a jejího významu jako metody, pokusila se zdůvodnit její využití ke studiu antisemitismu v stalinském SSSR. Rozšířila také své fakticitní znalosti sovětských dějin, když sáhla k některým ruským publikacím dokumentů, uskutečněným v posledním dvacetiletí. Zájem o metodická témata již sám o sobě kvalifikuje její rigorozní práci jako užitečnou a prospěšnou a doporučují proto její přijetí jako práce rigorozní. Nechci však nikterak tajit, že v řadě ohledů předložená práce mě plně neuspokojila. Většinu svých připomínek sdělím autorce osobně, protože, jak se domnívám, nejsou rozhodující pro účel této práce, ale jsou, podle mého soudu, důležité pro zhodnocení tématu jako celku.

Především mi na práci vadilo, že autorka se vyhnula důkladnější analýze tradičního a tzv. «бытового» antisemitismu a jeho role v SSSR. Tento antisemitismus byl základem pro vliv antisemitismu politického a tím i antisemitismu stalinského. Tento antisemitismus je přitom v Rusku a SSSR velmi členitý. Není složité zjistit, že měl rozdílnou váhu, obsah a povahu v křesťanském a moslémském prostředí. Navíc zde byly také velké rozdíly v jeho vlivu v různém regionálním a národnostním prostředí apod. V ruském prostředí získal větší vliv a význam teprve v nové a novější době, zhruba od Kateřiny II. Ruské prostředí tehdy v mnohém přebralo prvky antisemitismu evropského: polského, německého, ukrajinského a také litevského. Samo ruské prostředí původně nebylo proti Židům nikterak ostře vyhocené a ruský antisemitismus

byl následně výrazně formován motivy politickými, podpořenými také motivy náboženskými. Platí to např. o reakci na podíl Židů na revolučním a liberálním hnutí nebo také o zjištění toho, co si tento antisemitismus odreagoval, když hovořil o spiknutí „sionských mudrců“, resp. když se dovolával židovských „vražedných“ rituálů (případ Bejlise), což má společné rysy s „naší“, „rakousko-uherskou“ hilsneriádou. V každém případě další výzkum zřejmě potvrdí, že ruské prostředí nebylo tehdy zdaleka tak agresivně protižidovské, jako prostředí polské či ukrajinské. V ruském antisemitismu hrály značnou roli podněty politické a vlivy „západních“, tj. polských, ukrajinských, resp. také litevských „provincií“. Bez prozkoumání těchto otázek, ať už konečné závěry dopadnou jakkoli, není dost dobře možné sledovat obsah a zaměření stalinského antisemitismu a kořeny jeho vlivu. Chci pouze dodat, že stalinský antisemitismus měl od počátku, a v tom navazoval na antisemitismus předchozí doby, výrazně politické motivy a povahu. V tomto tématu je proto velmi důležité si všimnout politické reality, která se stávala podnětem k zneužití antisemitismu a uvědomit si, že zdrojem antisemitských kampaní v SSSR byla především politická objednávka.

Podnět k vyhrocení poválečného antisemitismu v SSSR nepřišel dozajista z Izraele, ale byl způsoben roztržkou mezi USA a SSSR po odchodu Roosevelta. Židovská otázka v té době hrála velkou roli v politickém životě a její využití by bývalo bylo pro SSSR „lukrativní“: právě proto vznik Izraele měl původně značnou podporu SSSR. Změna nenastala přicestováním do SSSR G.Meierové nebo intrikami Beriji (jistě negativní dějinnou osobnost), ten mj. od konce roku 1945 NKGB nespravoval, ale aktivitami Stalina kádra ze SMERŠe – Abakumova a z ÚV Malenkova; oba dirigoval bezprostředně Stalin. Změna nastala, když se stalo zřejmé, že zneužití židovské otázky ve vlastní prospěch se Stalinovi nepovede. To, co v SSSR nastalo poté bylo skutečně hrozné. Chtěl bych však poznamenat, že stalinský politický antisemitismus se projevoval již v 20. a 30. letech, k ověření této skutečnosti si postačí uvědomit míru postihu Židů, kteří tehdy patřili k sovětské politické a intelektuální elitě. Mluvílo se ovšem – pokud bychom sáhli k simeotice – o „trockistech“ a „opozicích“, kteří byli případně označováni za „agenty Gestapa“ a japonského „mikada“, nikoli o „sionistech“. Podstata ovšem byla stejná: právě proto u Trockého se uvádělo, že je „Bronštein“, u Zinověva, že je Radomyslský, u Kameněva – že je Rosenfeld, u Grigorije Sokolnikova - Girš Jankelevič Brilliant apod.

Ocenil jsem velice, že autorka šla do pramenného materiálu, nejen do publikací dokumentů, ale že nahlédla i do denního tisku. Současně mě však překvapilo, že

v druhotné literatuře se opřela hlavně o Kostyrčenka (toho jsem jí doporučoval jako autora), R. Medveděva a A. Vaksmana, kteří jsou zajímaví a významní jako představitelé a producenti politické ideologie, jako historik však ob stojí pouze Kostyrčenko. Nejsem s tím spokojen, neboť v pojetí poválečných dějin se opírají o Chruščeva. Hovořím o tom, neboť dnes je historiografie poválečného SSSR, a to nejen v Rusku, ale i jinde ve světě dostatečně bohatá a pestrá na tituly a pojetí. Myslím, že to je snad jedna z příčin, proč autorka podcenila význam předválečného stalinského antisemitismu. Zde by se byla dobře uplatnila právě simeotika, protože stalinský předválečný antisemitismus byl antisemitismem obratně maskovaným. Vyjadřoval ovšem daleko více Stalinovy politické záměry než jeho případný antisemitismus osobní. Doufám ovšem, že o těchto otázkách budu mít příležitost hovořit s autorkou osobně, jejíž základní záměr, jak jsem již uvedl, oceňuji a pokládám za užitečný. Při hodnocení rigorozní práce je třeba přihlídnout k tomu, že tento záměr je velmi obtížný, obsahuje mnoho otevřených otázek a málo hotových odpovědí. Opakuji znovu, že doporučuji přijetí práce jako práce rigorozní.

Berlín, 2.10.2012

Prof. PhDr. Michal Reiman DrSc